

MÁROK TAMÁS

Beköltözők

■ GIUSEPPE VERDI: NABUCCO ■

Luxus manapság opera-előadást tartani. Olyannyira, hogy „egy példányban” nem is nagyon lehet elkészíteni. Mindenesetre nem költséghatékony. Merthogy pazarló műfajról van szó. Ez az oka, hogy az idei nyári fesztiválok operabemutatói közül legkevesebb három egy-egy kőszínházzal koprodukcióban készült el.

Csajkovszkij *Anyeginjével* kevesebb a gond, mert a Miskolci Operafesztiválon, a Miskolci Nemzeti Színházban mutatták be, s az ősztől kezdődő évadban ugyanezen a színpadon (no és Kassán) fogják játszani, jórészt más szereplőkkel. A Margitszigeten az *Attilát* adták, ez meg a Debreceni Csokonai Színházzal volt közös vállalkozás, nem tudni, hogyan fogják az utóbbi színpadára beszuszakolni. Szegeden az együttműködés házon belül megoldható, hisz a Dóm tér és a Vaszy tér (a Szegedi Nemzeti Színház új címe) egyazon intézmény.

Jelenet az első felvonásból

Az efféle koprodukcióknak legalább annyi előnyük, mint hátrányuk van.

A fő előnyük a takarékoság. Egy díszlet, egy jelmezkollekció kell csak, ráadásul spórolnak a művészi energiákkal is. Az *apparátus* tömegének, kórusnak, zenekarnak, műszaknak csak egyszer kell megtanulnia a rendezést. A másik oldalról viszont mindenkinek *van ideje és helye* alaposan megtanulni mindent, hisz a kőszínház helyet és időt tud erre biztosítani, s ez csökkentheti a fesztiválprodukciók közismert esetlegességét. S a próbák nem vesznek kárba, hisz az őszi reprízhez rövidebb fölkészülési idő is elegendő. Igen ám, de a szabadtéri játszóhelyeknek legtöbbször szegényesebbek a színpadtechnikai lehetőségeik. A színpaduk viszont általában sokkal nagyobb, és a hangulatuk is más. Például ami jól mutat egy nyári éjszakában, a csillagos ég alatt, az gyakran nem való zárt térbe. Ilyen produkció volt az idén a Dóm téren Juronics Tamás *Új Világ* című táncjátéka, amelyben a koreográfus-rendező konkrét és átvitt értelemben is a tüzzel játszott. A darab első része erre az őselemre épült, amelynek „tömeges” színpadi alkalmazása még szabad téren is istenkísértés. (A főpróbán ki is gyulladt a díszlet...) A második rész vízözönét talán meg lehetne kockáztatni belső színpadon is, de az egész darabról süttött, hogy *ide és ekkorra* lett elképzelve. Noha a produkciót a Szegedi Kortárs Balett jegyezte, föl sem merült, hogy esetleg beköltöztessék a kőszínházba. Viszont az alkotók erősen azon törik a fejüket, hol tudnák még előadni a darabot szabad ég alatt.

Persze az opera abban különbözik a tánctól, hogy nehezebb ráunni. Ha a produkcióban kicserélnek pár énekest, a közönség és különösen a műfaj fanatikusai máris úgy érzik, másik előadás született. „Én még láttam a *Bánk bánt* Simándyval! Hogy ő meny-

Vereb Simon felvétele



nyivel jobb volt, mint a korszak többi tenoristája, pedig mind-egyikükkel megnéztem. Talán csak Ilosfalvy léphet a nyomába.” Egy katonás *Három nővérrel* vagy egy kaposvári *Mester és Margaritával* persze megeshet, hogy elszánt rajongók többször is megnézik, ám ami az operánál napi gyakorlat, az más színházi műfajban inkább szabályt erősítő kivétel.

A kilencvenes években a szegedi fesztivál a Magyar Állami Operaházzal hozott létre közös produkciókat. Az *Aida* (Nagy Viktor), *A trubadúr* vagy az *Otello* (Vámos László rendezésében) a Dóm térről került az Andrassy útra vagy a Köztársaság térre. A fesztivál régebbi vezetői még ügyeltek arra, hogy a nyári bemutatóra *külföldi sztárokat is szerződtessenek*, de aztán jöttek inségesebb évek, más ambíciójú igazgatók, köztük olyanok, akik ünnepi játékok gyanánt visszahozták a kész produkcióban a pesti Operaház első szereposztását. Az eredeti előadásra általában még beszereztek néhány tevét, de a reprízhez már csak lovakra futotta.

Milyen érdekes, hogy „saját koprodukciónak” néhány éve épp a *Nabuccót* tervezték! Meg is volt a bemutató a kőszínházban, Szikora János mai, arab–izraeli terroristatörténetet faragott a darabból, de mire mindez kiért volna a Dóm térre, addigra vezetőségváltás történt, és az újaknak nem tetszett az ötlet. Persze most se Kesselyák Gergelyre gondoltak először, de a nagy garral beharangozott olaszországi magyar Giorgio Pressburger visszatáncolt, az ifjú rendező-karmester meg jó helyettesötletnek tűnt.

Szikorának annak idején Rózsa István tervezett *kihozható* díszleteket. Most Kesselyák ugyanőt kérte föl, hogy készítsen kintről bepréselhető hátteret. A szegedi szabadtéri sajátossága, hogy a Dóm a háttere, ezért jóízű vitákat lehet folytatni arról, hogy egy-egy mű ideillik-e avagy sem. A látványtervezők számára pedig örök szorgalmi feladat, hogy nemcsak a darabhoz meg a koncepcióhoz, de a templomhoz is alkalmazkodjanak. Mostani tervezőnk (*nomen est omen*) a homlokzat hatalmas kőrözsáját célozta meg lépcsősorával. Egyetlen piramisszerű óriást húzott föl a színre rengeteg kisebb-nagyobb lépcsősorral és több platóval. A középső lépcsőket két, ferdén előreálló hatalmas ágyúcsőre emlékeztető oszlopsor keretezi. Rendeltetésük homályos, és a szélsőséktől nézve eltakarják a középen álló énekest. Látványos, nagyszabású játéktér; szinte bármelyik fent említett operát el lehet benne játszani. Bár a nézőnek erős kételyei támadnak, hogy fog ez majd beférni a kőszínházba, s még inkább arról, hogy fog ott mutatni. Persze most nem ez a téma, de hát kettős fölhasználásnál mindig fölmerül, hogy ami kint hatásos és jól mutat, az bent hatástalan lesz. És persze nem arról van szó, hogy majd bent teszünk rá egy kis mimikát, meg kevesebb kórustag fog a lépcsőkön téblábolni. Nem kóruslétszámról meg oldalsó díszletkiegészítésekről van szó, hanem arról, hogy a Dóm téren egészen máshogy kellene gondolkodni a *Nabuccóról* (az *Aidáról*, *A trubadúrról*, a *Turandotról* stb.); Kesselyák Gergely megszédült az irreálisan nagy térben. Épp azt nem használja ki, ami a Dóm-színpad legfőbb lehetősége: a távolságokat. A teniszpályányi teret pingpongszaltalnyi részekben kezeli: hol az egyik, hol a másik asztalon pattog a labda. A *Nabucco* olyan, mint egy görög dráma, Verdi lépten-nyomon egyetlen embert állít szembe a kórossal. A rendező ilyenkor ahelyett, hogy óriási távolságokat és feszültségeket jelölne ki, egy-egy kis platóra zsúfolja össze a jelenetet. Kapaszkodhat szegény Papp Janó, hogy ruhaszínnel, formával, eleganciával valahogy kiemelje a szolisztát környezetéből!

Amikor a *Nabucco* sztorijáról érdeklődtek nálam, évtizedekig lelkifurdalással tetlen dadogtam el néhány jelenetet, és röstelkedve lapoztam föl századszor is a Till Gézát. A mostani bemutató kapcsán sikeresen szabadultam meg szorongásomtól. Rájöttem ugyanis, hogy ennek az operának *nincs története*. Minden logikátlan, zavaros, követhetetlen benne, ezért aztán nem is lehet elmesélni. Csak pompás dallamokból, remek szituációkból és néhány fölemelő pillanattól áll. Ha valaki megpróbálja a széteső esemény-sort összefércleni, többnyire bukás a vége, de legjobb esetben is

fáradtságos féleredmény. Ami igazán fontos és hatásos lehet, az a nagy pillanatok méltó fölmutatása. Ehhez azonban nagy formátumú énekes-művészek kellenek. Ezúttal nem találtak a Dóm térre ilyen művészeket. „Fél berúgás – pénzkidobás!” – hangzik az örök érvényű piásmondás. *Ha* már van pár ezer vendéghívásra, akkor tegyük hozzá még valamennyit, és igazi nagyságot hozzunk. Az igazi világnagyság képes maga köré rendezni a művet, a partnereket – a világot, s megemelkedik minden, ami köznap. Marco Vratogna jó hangú, képzett baritonista, de korántsem hangfennemén, nem is kifinomult művész. Nem kápráztat el, és nem is indít meg. Pedig csak az emberfeletti tehetséget az embert, aki istennek képzelet magát, majd az ellenség istenéhez könyörögve nyeri vissza az öntudatát. Marina Fratarcangeli lírai mezzóból tornászta föl magát drámai szopránna. A torokgyilkoló Abigél-szólam éppen el van énekelve, de hát hol van belőle az önfeledt virtuozitás, a gátlástalanság zenei képe? Hol a fölényes dallam-mintázás, ami ennek a nagyon tehetséges, de kevésbé jellemes lánynak a plaszticitását megadná? Gábor Géza a legmegfelelőbb énekes a gárdában. Pedig Zakariás a leghetetlenebb figura. Állandóan csak áriákat énekel, alig kerül viszonyba a többi szereplővel. Csak a hang áradásával és kisugárzó belső hittel lehet életre kelteni. Az ifjú basszista zengő orgánuma elsőrendű minőségű, a szükséges tartása is megvan, és szerencsésebb csillagzat, inspirálóból partnerek mellett minden bizonnyal nagyobb erőt sugározna. Hogy mi is ez az erő, az pontosan kiderült a két *Nabucco*-előadás közötti Rost Andrea-koncerten. Éppen az a hangvárás, éppen az a kifinomult művészi ábrázolás, éppen az az átélés volt jelen, ami az előző estén oly fájdalmasan hiányzott.

Bármilyen sokan énekelnek is a *Nabucco* kórusában, akárhány tömegjelenet van is benne, jó néhány pillanatában intimitást igényel. Látnunk kellene Zakariás szomorú szemét, Nabucco elgyötört arcát, Abigél fájdalmas fintorát. Az óriásszínpad arányai erre nem adnak lehetőséget, szereplőink pedig nem képesek áttörni a távolságot. Túlzott kívánság egy nyáresti *operálástól* átélhetőséget elvárni? Emlékeim Pál Tamás *Alarcosbálja* vagy Piergiorgio Morandi *Otello*-ja kapcsán azt súgják, hogy nem. Molnár László pálcájával inkább a biztonságot, mint a költészetet célozta meg. Sajnos a zenekar mintha az évek óta nem üzemelő Barátság–2. kőolajvezetékéből szólt volna, a minősíthetetlen hangosítás miatt nem lehetett képet alkotni játékaról.

A beköltöző operaprodukciók problémája azonban csak lát-szatra technikai. Az igazi feladat – éppen ellenkezőleg – az volna, hogy a vonulgatásokon, tablókön, tűzijátékokon kívül valami kifejezetten idevaló jöjjön létre, tehát olyan produkciót kellene tető alá hozni, amit nem lehet tető alá vinni, ami csak itt, csak nyáron él meg, és ad művészi élményt. A szabadtéri előadás ugyanis akkor jó, ha kőszínházba egyáltalán nem költöztethető.

P. S. *Az ideai szabadtéri programból ki akarták hagyni az operabemutatót.* Székhelyi direktor úr nagy ívű elképzelésébe, hogy ugyanis az árvíz százhuszonötödik évfordulóján azokból a városokból hívanak előadásokat, amelyek annak idején segítették a szegedi újjáépítést, nem akart beleférni. Hogy sem Bécsben, Berlinben, sem Rómában nem találtak alkalmas előadást, az furcsa. Mindenesetre a két estén zsúfolt ház talán meggyőzte a vezetőket arról, amit hetvenhárom éve mindenki tud: az opera a legnépszerűbb és leginkább a Dóm térre való műfaj.

VERDI: NABUCCO (Szegedi Szabadtéri Játékok)

JELMEZ: Papp Janó. **DÍSZLET:** Rózsa István. **KARIGAZGATÓ:** Koczka Ferenc. **ZENEI RENDEZŐ:** Gyüdi Sándor. **VEZÉNYEL:** Molnár László. **RENDEZTE:** Kesselyák Gergely.

SZEREPLŐK: Marco Vratogna, Marina Fratarcangeli, Gábor Géza, Szonda Éva, Vajda Juli, Kóbor Tamás, Buzás Viktor, Altorjay Tamás.